Daniar Mutalâp

DOUĂ COPII NECUNOSCUTE ALE *VEDENIEI SOFIANEI*

Alături de *Vedenia lui chir Daniil* şi de *Viaţa lui Anastasie*, *Vedenia Sofianei* reprezintă o scriere eshatologică postbizantină, care a circulat în cultura românească veche începând cu veacul al XVII-lea şi până în secolul al XIX-lea. Acest text vizionar s-a difuzat sub forma a două redacţii: una scurtă, ilustrată de versiunile V (ms. rom. BAR 1505), I_1 (ms. rom. BAR 2183) şi I_2 (ms. rom. BAR 2181)[1], iar ce-a de a doua, redacţia lungă, al cărui statut independent a fost recent probat de Andrei Timotin[2], de versiunea G (ms. rom. BAR 1313), realizată la începutul veacului al XIX-lea. În articolul de faţă ne propunem să semnalăm existenţa a două copii manuscrise neincluse în ediţia realizată în anul 2002 în cadrul colecţiei *Cele mai vechi cărţi populare în literatura română*[3]. Întocmite la începutul secolului al XVIII-lea, cele două versiuni inedite se înrudesc cu cea din ms. 1313 (G), punând în lumină circulaţia specifică acestei redacţii.

Sub titlul „Poveaste de videnie a unii pravoslavnice fămei oarecarea foarte de folosu" a fost copiat textul *Vedeniei Sofianei* între filele 100^{r}–118^{v} din cadrul unuia dintre cele două paterice (2^{r}–124^{v} şi 125^{r}–222^{v}) incluse într-un miscelaneu provenit din colecţia lui Mozes Gaster (nr. 98) şi conservat la Biblioteca Academiei Române sub cota ms. rom. 1159[4]. Realizat în anul 1705 de copistul Ivan Făgărăşan[5], codicele a circulat în zona Braşovului, intrând în anul 1812 în posesia lui Gheorghe Vasilie Niegreş „din Făgăraş şi am scris în Braşov"[6]. Miscelaneul este format din 290 de file scrise de o singură mână şi numerotate atât cu slove-cifre, cât şi mecanic. Numărului 2 arab imprimat pe colţul celei de a doua file îi corespunde

[1] Vezi *Descrierea manuscriselor*, în Andrei Timotin, Emanuela Timotin (ed.), *Scrieri eshatologice postbizantine: Vedenia Sofianei, Viaţa lui Anastasie, Vedenia lui chir Daniil*, studiu introductiv şi ediţie critică în *Cele mai vechi cărţi populare în literatura română*, Bucureşti, 2002, p. 30–54.

[2] Vezi Andrei Timotin, *Profeţii bizantine şi postbizantine în Ţările Române (sec. XVII–XIX)*, Bucureşti, 2015, p. 32–36.

[3] Andrei Timotin, Emanuela Timotin (ed.), *op. cit.*

[4] G. Ştrempel, *Catalogul manuscriselor româneşti*, vol. 1, Bucureşti, 1978, p. 244.

[5] „Sfârşit Otecinicului şi lui Dumnezău slavă. 7214 (= 1705) dechemvrie 24. Iva*n* Făgărăşa*n*" (ms. rom. BAR 1159, f. 124^{v}).

[6] „Acest Otecini*c* ieste al mieu, Georghe Vasilie Niegre*ş*, di*n* Făgăra*ş* şi am scris în Braşov la anu de la Hristo*s* 1812, iulie 15 şi cine l-o fura, să fie un blestema*t* şi de Dumnezeu şi de norod de oameni" (*ibidem*, f. 32^{r}). Acelaşi Gheorghe Vasilie notează pe fila 32^{v}: „La 1812 au răpusat părintele Georghe […]lebu din Braşo*v* la 16 zile a lunii dechemvrie şi l-au îngropat la 18 zile... Şi am scris eu Gheorghe Vasilie di*n* Făgăraşi". Însemnările au fost realizate pe o suprafaţă rasă a filelor, prezentând, astfel, lacune.

LR, LXVIII, nr. 3, p. 423–438, Bucureşti, 2019

BDD-A31562 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:10:53 UTC)

slova-cifră ѧ (= 4), aspect care indică faptul că paginile marcate cu slovele-cifră ѧ–в (1–2) şi г–є (3–5), care conţineau foaia de titlu a primului *Pateric*, precum şi câteva dintre primele naraţiuni, au fost pierdute la legare. Titlurile acestor fragmente pierdute nu ne sunt cunoscute, întrucât pagina pe care a fost transcris începutul scării patericelor (f. 220^{r}–222^{v}) a fost smulsă, prima intrare din cuprinsul păstrat fiind „Viiaţa Sfântului Ioa*n* Milosti*v*" (f. 58/ 53^{r}).

În ceea ce priveşte compoziţia acestuia, pe lângă cele două paterice (f. 2^{r}–222^{v}) ms. rom. BAR 1159 conţine un *Cuvânt funebru* (f. 1^{r-v}), *Viaţa lui Vasilie cel Nou şi vămile văzduhului* (f. 223^{r}–288^{r}) şi *Cuvântul preacuviosului părintelui nostru Efrem Siriianul pentru călugări* (f. 288^{v}–290^{v}). În continuare, vom prezenta conţinutul celor două paterice copiate la un loc, între filele 2^{r} şi 222^{v}, raţiunile care ne-au determinat să descriem povestirile hagiografice fiind atât de natură practică (prezenţa incompletă a cuprinsului miscelaneului, titlurile scrise cu cerneală deteriorată, pasibile în curând de a fi complet ilizibile), cât şi legate de reluarea unui îndemn de a demara un „studiu aprofundat al corpusului de paterice manuscrise"[7] necesar pentru a lămuri circulaţia anumitor texte din cultura românească veche. Astfel, în descrierea scării patericelor, am menţionat de fiecare dată, în notele de subsol, diferenţele existente între intrările din cuprins şi titlurile textelor din interiorul codicelui. Dat fiind faptul că unele naraţiuni nu prezintă vreun titlu în text, deşi în scară figurează cu diferite denumiri, am identificat povestirile respective şi le-am diferenţiat prin notarea între paranteze drepte a filelor între care acestea au fost transcrise.

Patericele cuprind următoarele texte[8]:

1. Aici au fos*t* poveastea lui Andronic şi Atanasiie (2^{r}–11^{r})
2. Aici au fos*t* poveaste pentru cei 3 orbi din Alixandriia, a lui Ioa*n* şi Sofronie den filosofu Stefa*n* (11^{v}–12^{v})
3. Aici a fos*t* istoriia lui Avva Danii*l* pentru călugăriţa cea prepusă a fi băţivă şi ea[9] s-a sfinţi*t* şi ia*r* a unor călugări rimliani (12^{v}–14^{r})
4. Aici au fos*t* pentru Pave*l* ce*l* trimi*s* la posluşanie cân*d* s-au ruga*t* fraţii să vază unde să află şi l-au văzu*t* în rai şi au lua*t* şi ei li*n* stâmpă*r i proci.* (14^{r}–47^{v})
5. Viiaţa Sfântului Antonie ce*l* Nou (47^{v}–51^{r})
6. Din poveştile Sfântului Grigorie Dvoeslo*v* (51^{r}–53^{r})
7. Viiaţa Sfântului Ioa*n* Milosti*v* (53^{r}–64^{r})
8. Pentru Petru Vamăşu*l* [53^{r}–57^{r}]
9. Pentru Tori*n* episcopu*l* ce*l* iubito*r* de au*r* [57^{v}–58^{v}]
10. Pentru u*n* tână*r* rămas sără*c*. A lui Ioa*n* Milosti*v* [58^{v}–59^{v}]
11. Pentru u*n* famă*n* cu o fată ovreaică [59^{v}–61^{r}]
12. Pentru o călugăriţă răpită de u*n* mirea*n* [61^{r}–62^{r}]
13. Pentru Vitalie stareţu*l* care a mântui*t* pre curvă [62^{r}–64^{r}]

[7] Andrei Timotin, Emanuela Timotin (ed.), *op. cit.*, p. 31.

[8] Primele 6 intrări nu se găsesc în scara conservată între filele 220^{r} şi 222^{v}. De asemenea, intrarea 45 marchează începutul celui de al doilea *Pateric*.

[9] Scris: ıѧ.

BDD-A31562 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:10:53 UTC)

14. Pentru u*n* călugă*r* ce s-au făcu*t* ovreaiu (64^{v}–65^{r})[10]
15. Pentru u*n* tâlha*r* ce s-au pocăi*t* (65^{r}–66^{v})[11]
16. Pentru o călugăriţă ce au fugi*t* în pustie (66^{v}–67^{v})
17. Pentru Serghie vătafu*l* de curve (67^{v}–71^{v}) [12]
18. Pentru o călugăriţă aflată în pustie (71^{v}–72^{v})[13]
19. Pentru altă călugăriţă din pustiia Iordanului (72^{v}–76^{v})[14]
20. Pentru altă călugăriţă ia*r* din pustie (76^{v}–78^{v})[15]
21. Pentru milostenie (78^{v}–83^{v})
22. Pentru u*n* sihastru şi u*n* tâlha*r* de au uci*s* 199 de oameni [79^{v}–81^{r}]
23. A părintelui Evstafie vameşu*l* [81^{r}–83^{v}]
24. Altă poveaste mai minunantă de cea dintâi (83^{v})
25. Viiaţa părintelui Vasilie ce*l* Mare (83^{v}–85^{v})
26. Pentru u*n* ovreaiu, anume Iosi*v* [85^{v}–87^{r}]
27. A părintelui Elisei [87^{r}–92^{v}]
28. A părintelui Isaiia cu ucenicu*l* său Petru [92^{v}–93^{r}]
29. A lui Grigorie patriarhu*l* [93^{r}–93^{v}]
30. A lui Efre*m* patriarhu*l* Antiohiei [93^{v}–94^{v}]
31. Pentru 3 sihastri (94^{v}–95^{r})[16]
32. Pentru alţi 3 sihastri (95^{r}–100^{r})[17]
33. Pentru 2 părinţi din Sinaia [95^{v}–96^{r}]
34. Pentru u*n* Ioa*n* călugă*r* antiohiia*n* [96^{r}–97^{r}]
35. Pentru u*n* sholastic din Antiohiia [97^{r}–97^{v}]
36. Pentru părintele Marchiia*n* [97^{v}–98^{v}]
37. Pentru o jupâneasă de sfa*t* de s-au călugări*t* [98^{v}–99^{r}]
38. Pentru doi sihastri goli [98^{v}–99^{r}]
39. Pentru părintele Gheorghie de Sinelis [99^{r}–99^{v}]
40. Pentru Anti*m* bătrânu*l* [99^{v}]
41. Videniia Sofiianii (100^{r}–118^{v})[18]
42. Poveastea lui Teodo*r* episcopu*l* Edesului (118^{v}–123^{v})[19]
43. A părintelui Serapio*n* [123^{v}–124^{r}]
44. Pentru u*n* călugă*r* ce cădea de*s* în curvie [124^{r}–124^{v}]
    A*l* doilea Otecinic[20] (125^{r}–222^{v})
45. A unui călugă*r* înşăla*t* de drac[21] (125^{r}–127^{v})
46. Pentru u*n* boga*t* din Iersuali*m* [127^{v}–128^{r}]
47. A părintelui Cronii [128^{r}]

[10] În text : *Pentru u<u>n</u> călugă<u>r</u> din Muntele Sinai, apoi s-au făcu<u>t</u> ovreaiu*.
[11] În text : *Pentru u<u>n</u> tâlha<u>r</u> ce s-au pocăi<u>t</u> cu pocăinţa*.
[12] În text : *Pentru Serghie care au fost văta<u>f</u> de curve, după aceaea s-au călugări<u>t</u> şi s-au smerit*.
[13] În text: *Pentru o călugăriţă ce o au afla<u>t</u> în pustie*.
[14] În text: *Pentru o călugăriţă ce s-au afla<u>t</u> în pustiia Iordanului*.
[15] În text: *Pentru altă călugăriţă ce s-au afla<u>t</u> în pustie*.
[16] În text: *Pentru 3 sihastri, poveaste*.
[17] În text: *Poveaste de alţi trei sihastri*.
[18] În text: *Poveaste de videnie a unii pravoslavnice fămei oarecarea foarte de folosu*.
[19] În text: *Poveastea părintelui Teodo<u>r</u> arhiepiscopu<u>l</u> Edesului*.
[20] În text: *A<u>l</u> 2 Otecinic de vieţile preacuvioşilo<u>r</u> părinţi.*
[21] În text: *Întâia-i a unui călugă<u>r</u> ce s-au înşăla<u>t</u> de dra<u>c</u>.*

BDD-A31562 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:10:53 UTC)

48. Pentru u*n* frate căzu*t* în curvie [128^{r}–128^{v}]
49. Pentru u*n* bătrâ*n* ce l-au prăda*t* tâlharii [128^{v}]
50. Pentru u*n* bătrâ*n* ce-i făcea copi<i>i gângavă [128^{v}–129^{r}]
51. Pentru u*n* bătrâ*n* beţi*v* [129^{r}–129^{v}]
52. Pentru tâlharii carii au veni*t* la părintele Teodo*r* [129^{v}]
53. Pentru părintele Sisoe (129^{v}–130^{v})
54. A părintelui Pamvo (130^{v}–132^{r})
55. Pentru 2 mireani credincioş ce s-au călugări*t* [132^{r}–132^{v}]
56. Pentru 3 draci carii au veni*t* la părintele Teodo*r* [132^{v}]
57. Câ*n*d s-a arăta*t* Hristos ca u*n* săra*c* unui egume*n* [132^{v}–133^{r}]
58. Pentru u*n* priimito*r* de streini ispiti*t* de diiavoli [133^{r}–135^{r}]
59. Pentru părintele Nico*n* din Sinai [135^{r}–135^{v}]
60. Pentru părintele Marco Eghipteanu*l* [135^{v}–136^{r}]
61. Pentru războiu*l* trupesc[22] (136^{r}–136^{v})
62. Pentru ce*l* ce au căzu*t* în curvie [136^{v}–137^{r}]
63. A părintelui Pinufie (137^{r}–138^{v})
64. A părintelui Ioa*n* Colova (138^{v}–139^{r})
65. Pentru o curvă ce o au lua*t* u*n* boia*r* [139^{r}–139^{v}]
66. A părintelui Danii*l* (139^{v}–140^{v})
67. Pentru o sfântă şi înţeleaptă fecioară[23] (140^{v}–141^{r})
68. Aceluiaş părinte Danii*l* (141^{r}–141^{v})
69. De părintele Ioa*n* Colova (141^{v}–142^{v})
70. Pentru călugării cei robi*ţ* în Africa[24] (142^{v}–145^{r})
71. Pentru u*n* bătrâ*n*, anume Hristofo*r* [145^{v}–146^{r}]
72. Pentru ce*l* ce s-au prici*t* cu dracii 3 ceasuri mai nainte de moarte[25] (146^{r}–148^{r})
73. Poveaste pentru u*n* tâlha*r*[26] (148^{r}–149^{v})
74. De părintele Gheorghie Arselai*t* (149^{v}–151^{r})
75. Pentru Ioa*n* bătrânu*l* [151^{v}–152^{r}]
76. A părintelui Chiriia*c* [152^{r}–153^{v}]
77. A părintelui Leontie [153^{v}–154^{v}]
78. A părintelui Pave*l* [154^{v}–155^{r}]
79. Pentru u*n* bătrâ*n* negrijni*c* [155^{r}–155^{v}]
80. Şi ia*r* acelui părinte de u*n* făcăto*r* de bine [155^{v}–156^{r}]
81. Pentru o muiare cu fiiu*l* ei ce s-au găsi*t* într-u*n* ostro*v*[27] (156^{r}–158^{v})
82. Altă poveaste în chipu*l* aceştiia (158^{v}–160^{v})
83. De ucenicu*l* părintelui Evloghie [160^{v}]
84. Pentru David vătafu*l* de tâlhari [160^{v}–161^{v}]
85. Pentru călugăru*l* ce*l* mângâia*t* de înge*r* [161^{v}–162^{v}]
86. A părintelui Evsevie egumenilo*r* [162^{v}]
87. Pentru u*n* frate prilăsti*t* de dra*c* [162^{v}–164^{r}]

[22] În text: *Pentru războiu<u>l</u> trupesc cu<u>m</u> tribuiaşte a-<u>l</u> birui*.
[23] În text: *Pentru o sfântă şi înţeleaptă fată, anume Tomaida.*
[24] În text. *Pentru nişte călugări robi<u>ţ</u> în Africa*.
[25] În text: *Pentru u<u>n</u> o<u>m</u> ce s-au prici<u>t</u> cu dracii 3 ceasuri mai nainte de moarte*.
[26] În text: *Pentru u<u>n</u> tâlha<u>r</u> poveaste*.
[27] În text: *Pentru o muiare ce o au găsi<u>t</u> într-u<u>n</u> ostro<u>v</u> cu u<u>n</u> fecio<u>r</u> a<u>l</u> ei*.

BDD-A31562 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:10:53 UTC)

88. A părintelui Dula [164^{r}–165^{r}]
89. A părintelui Stefa*n* [165^{r}]
90. A părintelui Hristodu*l* [165^{r}–165^{v}]
91. Pentru u*n* boga*t* din Alexandriia [165^{v}–166^{r}]
92. Poveaste de părintele Dula[28] (166^{r}–168^{v})
93. Pentru părintele Gherasi*m* [168^{v}–169^{r}]
94. Pentru ucenicu*l* ce i să gătise 7 steme [169^{r}–169^{v}]
95. Câ*nd* s-au arăta*t* Hristos strica*t* în cale egumenului lav<rei> [169^{v}–170^{v}]
96. Pentru încuiatu*l* din Eleo*n* [170^{v}–171^{r}]
97. Pentru sihastru*l* ce*l* ce ş-au da*t* haina milostenie [171^{r}–171^{v}]
98. Pentru bogatu*l* milosti*v* [171^{v}–172^{r}]
99. Viiaţa preacuvioasei Evpraxiei[29] (172^{v}–179^{v})
100. Pentru u*n* scopi*t*[30] (180^{r})
101. Pentru ascultarea dobitoacelo*r* [180^{r}–180^{v}]
102. De părintele Mina [180^{v}–181^{r}]
103. Pentru Alexandru egumenu*l* [181^{r}–181^{v}]
104. Altă poveaste în chipu*l* aceştiia [181^{v}]
105. Pentru nemiluirea care a făcu*t* în lavra părintelui Teodosie [181^{v}–182^{v}]
106. Pentru u*n* înge*r* ce au văzu*t* Macarie [182^{v}–186^{r}]
107. Pentru fratele ce*l* turbura*t* de cugete [186^{v}]
108. Pentru u*n* sihastru [186^{v}–187^{r}]
109. Pentru u*n* fecio*r* de popă idolesc [187^{r}–188^{r}]
110. Pentru părintele Isa*c* [188^{r}–188^{v}]
111. Pentru fratele ce-i luase boiariu*l* ţarina [188^{v}–189^{r}]
112. Pentru u*n* lăcuito*r* ia*r* în pustie [189^{r}–190^{r}]
113. Pentru o călugăriţă ce i-au ars trupu*l* în bisearică (190^{r}–190^{v})
114. Pentru Valeriia*n* Patrichie[31] (190^{v}–191^{r})
115. Pentru Valindi*n* ce*l* îngropa*t*[32] (191^{r}–191^{v})
116. Pentru u*n* îngropa*t* în besearică[33] (191^{v})
117. O întrebare: „După moarte cu*m* să izbăvesc din muncă?” (191^{v}–192^{v})
118. Pentru că faptele spăsăsc, ia*r* nu numele [192^{v}–194^{r}]
119. De viiaţa lui *s̃ti*[34] Grigorie Dvoeslo*v*[35] (194^{r}–194^{v})
120. Ia*r* acelui părinte[36] (194^{v}–196^{v})
121. Pentru 3 muieri ce s-au afla*t* în pustie[37] (196^{v}–198^{v})
122. Poveaste de părintele Pinufie (199^{r}–199^{v})
123. Pentru oarecare ce s-a ispovedi*t* la u*n* sihastru[38] (200^{r}–200^{v})

[28] În text: *Poveastea părintelui Dula*.
[29] În text: *Viiaţa preacuviosăi Evpraxiei cum* s-au nevoit.
[30] În text: *Poveastea părintelui Daniil pentru un scopit ce era în schituri*.
[31] În text: *Pentru îngroparea lui Valeriian Patrichie*.
[32] În text: *Pentru îngroparea lui Valindin.*
[33] În text: *Iar într-acea cetate*.
[34] Sl., în trad.: *sfânt*.
[35] În text : *Din viiaţa lui s̃ti*[35] *Grigorie Dvoeslov*.
[36] În text : *Iar acelui părinte Grigorie Dvoeslov*.
[37] În text : *Poveaste pentru 3 muieri ce s-au găsit într-o prăpastie*.
[38] În text : *Pentru oaricine ce ş-au ispovedit păcate cătră un sfânt bătrân*.

BDD-A31562 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:10:53 UTC)

124. Cuvân*t* de marele Pavnutie[39] (200^{v}–203^{v})
125. Pentru u*n* pustni*c* din copilărie pierdu*t*[40] (203^{v}–204^{r})
126. Pentru u*n* frate ce-*l* oprea mumă-sa de călugări*t* [204^{r}–204^{v}]
127. Pentru groaza venirei lui Hristos [204^{v}–205^{r}]
128. Pentru u*n* sihastru din lunca marelui Antonie [205^{r}–205^{v}]
129. Poveastea lui Danii*l* de Evloghie pietraru*l*[41] (205^{v}–211^{r})
130. Pentru părintele Evloghie [211^{r}–212^{r}]
131. Pentru u*n* popă lepăda*t* din popie[42] (212^{r}–213^{r})
132. Pentru u*n* sihastru credincio*s* [213r–214r]
133. Pentru u*n* frate bântui*t* de dracu*l* [214^{r}–215^{v}]
134. Poveaste aseamenea [215^{v}–216^{v}]
135. Pentru mulţi călugări [216^{v}–217^{r}]
136. Pentru 3 oameni fă*r* de leane [217^{r}–217^{v}]
137. Pentru călugării ce pie*r* [217^{v}]
138. Pentru 4 cinuri de oameni din cer[43] [217^{v}–218^{r}]
139. Cu*m* trebuie să stea călugării împrotiva diiavolului [218^{r}]
140. Pentru ce*l* ce s-au închina*t* idolilo*r* de frica tihanălo*r*[44] [218^{v}–219^{v}]

A doua copie inedită a cărţii populare *Vedenia Sofianei* a fost, de asemenea, inclusă într-o culegere tip hagiografic. Textul face parte dintr-un codice provenit din biblioteca episcopului Dionisie al Buzăului (este transcris între filele 249^{v} şi 271^{v}) şi oferit la data de 17 septembrie 1897 Bibliotecii Academiei Române, unde este păstrat sub cota 1422[45]. Miscelaneul datează de la începutul secolului al XVIII-lea[46] şi este intitulat *Pateric cu învăţături de vieţile şi nevoinţele preacuvioşilor şi purtătorilor de Dumnezeu părinţilor noştri* (f.1^{r}). Acesta conţine 300 de file numerotate cu slove-cifră şi mecanic, cu cifre arabe, excepţie făcând scara manuscrisului, care este numerotată doar cu cifre arabe (f. 299^{r}–300^{v}). *Patericul* a fost transcris de două mâini (1^{r}–12^{v}, 299^{r}–300^{v} şi 13^{r}–298^{v}), ambii copişti fiind necunoscuţi. Codicele s-a aflat în posesia mai multor persoane, atât laice, cât şi din mediul ecleziastic. Astfel, în 1780 cartea îi parvine unui logofăt Nicolae[47] şi, ulterior, lui Grigorie „episco*p* Argeş”[48], de la care este furată, în jurul

[39] În text : *Cuvânt de marele Pafnutie călugărul*.
[40] În text : *Pentru un pustnic din copilărie care l-au lepădat Dumnezeu pentru trufiia*.
[41] În text : *Poveastea părintelui Daniil pentru Evloghie, tăietoriul de pietri*.
[42] În text: *Pentru un popă lepădat din popie de al său episcop*.
[43] Secvenţă barată: *cer*.
[44] Tihan, Tihon = zeitate a soartei.
[45] G. Ştrempel, *Catalogul...*, vol. 1, p. 324–325.
[46] Datarea este propusă de G. Ştrempel pe baza analizei grafiei şi a însemnărilor din codice. Vezi *ibidem*.
[47] „A lui Nicolae logofăt 1780” (ms. rom. BAR 1422, f. 157^{v}), „A lui Nicolae logofăt, martie 25 1787” (*ibidem*, f. 136^{v}), „A lui Nicolae logofăt 1787” (*ibidem*, f. 14^{r}), „A*l* mieu, Nicolae logofăt 1885” (*ibidem*, f. 13^{v}). De asemenea, pe partea interioară a primei coperţi se găseşte o însemnare mai puţin inteligibilă despre moartea acestui logofăt.
[48] „Grigorie episco*p* Argeş” (*ibidem*, f. 1 liminară). Acesta este Grigore Rătescu, episcop de Argeş între anii 1823–1828 (vezi *Episcopii Argeşului*, în N. Iorga, *Istoria bisericii româneşti şi a vieţii religioase a românilor*, vol. 2, Bucureşti, 1930, p. 356).

BDD-A31562 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:10:53 UTC)

anului 1828, de către popa Maxim[49] şi cumpărată în 1831, „cu bani peşi*n*", de părintele Pandele din Curtea Veche, care o pune sub ocrotirea unui blestem: „Acestu Pateri*c* este a*l* părintelui Pandele *ot* Curtea Veche. Eu l-a*m* cumpăra*t* cu bani peşi*n*. Cine să va ispiti ca să-*l* fure, să fie subt blestemu*l* sfinţilo*r* trei sute optusprezece sfinţi părinţi celo*r* din Nichiia. Ş-a*m* scri*s* eu însumi, cu mâna mea, la luna lui iunie 22, luni, dă la optu ceasuri din zi, spre pomenire, ca să să ştie. 1831, iunie 22, luni, s-au scri*s*. Ierei Pandele, Curtea Veche" (2^{r}–7^{r}). De asemenea, numeroşii posesori ai manuscrisului sunt marcaţi pe marginile inferioare ale filelor prin diferite peceţi inelare cu fum (f. 1^{r}, 9^{r}, 87^{r} ş.a.); dintre aceştia îl amintim pe bibliofilul din veacul al XIX-lea, căpitanul Constantin Oltelniceanu[50] care a realizat numeroase sublinieri cu creion roşu.

Având în vedere faptul că ultima parte a scării codicelui a fost pierdută (custodele de la fila 300^{v} constând în secvenţa „Povea-") şi, luând în considerare raţiunile consemnate mai sus, prezentăm în cele ce urmează cuprinsul acestui *Pateric*, semnalând, în notele de subsol, eventualele diferenţe dintre titlurile din scară şi cele din textele copiate în miscelaneu, precum şi cazurile izolate în care au fost transcrise naraţiuni care nu se găsesc în cuprinsul manuscrisului[51]:

1. Pentru un călugăr ce s-au înşăla*t* de dracu*l*[52] (1^{r}–4^{v})
2. Pentru un bogat din Ierusalim [4^{v}–6^{r}]
3. Poveastea părintelui Cosmei[53] (6^{r}–12^{r})
4. Pentru părintele Sisoe [12^{r}–12^{v}]
5. Pentru părintele Casian (12^{v}–13^{r})
6. Pentru părintele Cronie [13^{r}]
7. Pentru a nu osândi pre nimenea[54] (13^{v}–14^{v})
8. Pentru tăceare[55] (14^{v}–17^{r})
9. Iar de părintele Sisoe[56] (17^{r}–18^{v})
10. Pentru părintele Pamvo (18^{v}–21^{v})
11. Pentru poslușanie (21^{v}–25^{v})

[49] „Această carte ce să numeşte *Pateric* este a lui popa Maxi*m*, furată de la preaosfinţiia sa părintele Grigorie, episcopu*l* Argeşului 1828" (*ibidem*, f. 1 liminară). Pe aceeaşi filă se găseşte şi o însemnare târzie în care este criticat cel care a furat cartea: „Cine au făcut dedesub aceea iscălitură, că nu este cu cuviinţă să facă acest lu<cru>". Cel mai probabil însemnarea despre furt este tăiată de autorul acestei iscălituri.

[50] Vezi Marin Bucur, *Biblioteca unui bibliofil orientalist român, în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în *Revista de istorie şi teorie literară*, XXV, 1976, nr. 2, p. 279–293; vezi şi I. Lupu, *Un bibliofil român din prima jumătate a veacului al XIX-lea: căpitanul Constantin Oltelniceanu*, în *Studii şi cercetări de bibliologie*, nr. 3, 1960, p. 129–150; vezi şi *ibidem*, în *Studii şi cercetări de bibliologie*, nr. 5, 1963, p. 79–104.

[51] Începând cu intrarea 65, titlurile au fost transcrise numai din textele care compun manuscrisul, ultima parte a scării fiind pierdută.

[52] În text: *Povestire din început pentru un călugăr ce s-au înşălat de dracul*.

[53] În text: *Cozmei*.

[54] În text: *Pentru a nu osândi pre nimeani, poveaste*.

[55] În text: *Cuvânt pentru tăceare.*

[56] În text: *De semnare cuvânt de părintele Sisoe*.

BDD-A31562 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:10:53 UTC)

12. Pentru părintele Daniil[57] (25^{v}–26^{v})
13. Pentru războiul cel trupesc[58] (26^{v}–28^{r})
14. Pentru părintele Pinufie[59] (28^{r}–30^{r})
15. Şi altă poveaste în chipul aceştiia (30^{r}–31^{r})
16. Poveaste de părintele Ioa*n* Colova pentru seamne[60] (31^{r}–32^{v})
17. Pentru părintele Daniil[61] (32^{v}–33^{v})
18. Pentru o sfântă fecioară[62] (33^{v}–34^{v})
19. Pentru părintele Daniil[63] (34^{v}–35^{r})
20. Pentru părintele Teofil marele episcop[64] (35^{r}–35^{v})
21. Pentru părintele Teodor şi Ioan Colova[65] (35^{v}–36^{v})
22. Pentru nişte călugări robiţi în Africa[66] (36^{v}–40^{v})
23. Pentru cei ce să ispoveduiescu cătră chipu*l* lui Hristos[67] (40^{v}–43^{r})
24. Pentru un om ce s-au prici*t* cu dracu*l* 3 ceasuri[68] (43^{r}–45^{v})
25. Pentru o muiare ce s-au ispovedit[69] (45^{v}–47^{v})
26. Poveaste de un tâlhari[70] (47^{v}–49^{v})
27. De părintele Gheorghie Arselait[71] (49^{v}–52^{r})
28. Iar de un părinte ce petreace în chiliia părintelui Eustroghie [52^{r}–53^{r}]
29. De părintele Chiriac igumenul [53^{r}–55^{v}]
30. De părintele Leontie [55^{v}–61^{r}]
31. Poveaste pentru o muiare ce o au găsit cu un fecior al ei întru ostrov[72] (61^{r}–66^{v})
32. De ucenicii părintelui Euvloghie[73] [66^{v}–69^{v}]
33. De părintele Eusevie [69^{v}–73^{r}]
34. De părintele Hristodu [73^{v}–74^{r}]
35. De părintele Dula[74] (74^{r}–81^{v})
36. De un popă ce au botez*a**t* pre un coco*n* mor*t* (81^{v}–84^{v})
37. De un sihastru ce avea doao haine [84^{v}–85^{v}]
38. Pentru un bogat din Antiohia [85^{v}–86^{r}]
39. De un om ce să dezlega singu*r* din hiară[75] (86^{v})

[57] În text: *Părintele Daniil̲.*
[58] În text: *Pentru războiu̲l̲ ce̲l̲ trupesc asupra cui se scoală, cu̲m̲ tribuiaşte a-l̲ birui.*
[59] În text: *Poveastea părintelui Pinufiie.*
[60] În text: *Seamnele cealea ce sân̲t̲ de părintele Ioa̲n̲ Colova.*
[61] În text: *Părintele Daniil̲.*
[62] În text: *Poveaste pentru o sfântă fată şi înţeleaptă.*
[63] În text: *Poveaste ia̲r̲ aceluia̲s̲ părinte Daniil̲.*
[64] În text: *De părintele Teofi̲l̲ marele episco̲p̲.*
[65] În text: *De părintele Ioa̲n̲ Colova.*
[66] În text: *Pentru nişte călugări robiţi în Friciia.*
[67] În text: *Pentru cei ce se ispoveduiescu cătră chipu̲l̲ Domnului nostru Iisus Hristos.*
[68] În text: *Pentru u̲n̲ o̲m̲ ce s-au prici̲t̲ cu dracii trei ceasuri mai nainte de moartea lui.*
[69] În text: *Pentru o muiare ce au mersu de se-au ispoveduit̲.*
[70] În text: *Poveaste de u̲n̲ tâlhariu.*
[71] În text: *Poveaste de părintele Gheorghie Arselai̲t̲.*
[72] În text: *Poveaste pentru o muiare ce o au găsi̲t̲ cu u̲n̲ fecio̲r̲ a̲l̲ ei într-u̲n̲ ostrov.*
[73] Scris: єvвλσгїe.
[74] În text: *Poveaste de părintele Dula.*
[75] În text: *Pentru u̲n̲ o̲m̲ care nevăzu̲t̲ se-au dezlega̲t̲ de-n̲ legături de hiară.*

BDD-A31562 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:10:53 UTC)

40. De viiaţa şi nevoinţele preacuviosei maicii nostre Eupraxiei[76] (86^{v}–114^{r})
41. Poveastea lui Iov carele să chiema mai nainte Iov al bătăilor[77] (114^{r}–130^{v})
42. Pentru Maria Egipteanca[78] (130^{v}–150^{r})
43. De Pelaghia curva, poveaste[79] (150^{r}–157^{v})
44. Poveastea părintelui Daniil Scoptiul ce au fost în schituri[80] (158^{r}–164^{r})
45. De ucenicul părintelui Macarie [164^{r}–167^{v}]
46. Pentru un frate ce cădea în curvie (167^{v}–171^{r})
47. Pentru un bătrân lenevos [171^{r}–174^{r}]
48. Pentru un sihastru ce lăcuia în laturea cea de jos [174^{r}–175^{r}]
49. Pentru părintele Atanasie[81] (175^{r}–182^{v})
50. Pentru lăcomie, mâniia şi grija[82] (182^{v}–186^{r})
51. Pentru muntele din Tivaida care lăcuiesc mulţime de călugări [186^{r}–189^{r}]
52. Pentru fericitul Pavel prostu [189^{r}–190^{v}]
53. Pentru cei ce să îngroapă în besearică[83] (190^{v}–191^{r})
54. Pentru îngroparea lui Evalirian Patrichie[84] (191^{r}–192^{r})
55. Pentru îngroparea lui Valindin (192^{r}–193^{r})
56. Întrebăciune pentru suflet: „să poate mântui după moarte?”[85] (193^{r}–196^{r})
57. Poveaste pentru sfântul Grigorie Dialog[86] (196^{r}–199^{v})
58. Poveaste pentru trei muieri ce le-au găsit întru prăpastie[87] (199^{v}–202^{v})
59. Pentru doi fraţi ce ş-au pizmui*t* unul altuia[88] (202^{v}–207^{v})
60. Pentru părintele Pinufie[89] (207^{v}–215^{r})
61. Pentru oarecine ce s-au ispovedit[90] (215^{r}–216^{r})
62. Pentru un bătrân ce era şi episcop [216^{r}–218^{v}]
63. Cuvânt de marele Pafnutie călugăru*l* (218^{v}–222^{v})

---

[76] În text: *Viaţa şi nevoinţele preacuvioasei mumei noastre Evpraxiei cum se-au nevoit.*

[77] În text: *Carte lui Iov carele se chiema mai nainte Iov al bătăilor.*

[78] În text: *În luna lu aprilie în zioa dentâi, viaţa şi jitiia preacuvioasei Mariei Eghipteneanii carea se citeaşte mai vârtos la bdenie, la canonul lu Andrei Critschi* [glosat marginal: Criteanu*l*].

[79] În text: *Poveastea Pelaghiei curvei*.

[80] În text: *Poveastea părintelui Daniil de alt Scopit ce au fost în schituri*.

[81] În text: *Cuvânt cu capete a celui ce iaste în sfinţi părintelui nostru Atanasie marele patriiarhu al Alexandriei cătră învăţăturile lu Dumnezeu şi tuturor celor ce se vor lepăda de lume şi celor ce vor vrea să se spăsească. Blg(s͡vi O(t)čе͡.*

[82] În text sunt trei titluri separate: *Iar a lui pentru lăcomiia argintului* (182^{v}–183^{r}), *Iar a lui pentru mâniia* (183^{r}), *Iar a lui pentru grija* (183^{r}–183^{v}), *Iar a lui pentru leanea* (183^{v}). În continuare, între filele 183^{v} şi 186^{r}, s-au copiat o serie de scurte povestiri inexistente în scara codicelui.

[83] În text: *Întrebăciune pentru cei ce se îngroapă în besearecă*. În continuare, între filele 190^{v} şi 191^{r}, a fost copiată naraţiunea *Pentru o călugărit ce i-au ars trupul în besearecă*, absentă din scara codicelui.

[84] În text: *Pentru îngroparea lui Valiriian Patrichie*.

[85] În text: *Întrebăciune*. Între filele 194^{r} şi 196^{r} au fost copiate şi alte scurte povestiri inexistente în scara *Patericului*.

[86] În text: *Poveaste den viaţa lui stî͡ Grigorie Dvoeslov.*

[87] În text: *Poveaste pentru 3 muieri ce le-au găsit într-o propastie*.

[88] În text: *Poveaste pentru doi fraţi ce ş-au pizmuit unul altuia*.

[89] În text: *Poveaste de părintele Pinufie*.

[90] În text: *Pentru oarecine ce ş-au ispovedit păcatele lui cătră un sfânt bătrân.*

BDD-A31562 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:10:53 UTC)

64. Pentru oarecine ce s-au posti*t* din copilărie şi pentru trufie s-au lepăda*t* de Dumnezeu[91] (222^{v}–225^{r})
65. Poveastea părintelui Danii*l* de Evloghie tăietoriu*l* de piatră (225^{r}–233^{v})
66. Pentru u*n* popă lepăda*t* de popie den popie de episcupu*l* lui (233^{v}–234^{v})
67. Pentru u*n* popă, ia*r* lepăda*t*, ia*r* în chipu*l* aceluia (234^{v}–235^{v})
68. Pentru al*t* popă ce au căzu*t* în curvie (235^{v}–244^{r})[92]
69. Pentru u*n* săra*c* den beseareca Svintei Născătoarei lu Dumnezeu Preacistii în Halcopratii (244^{r}–247^{v})[93]
70. Pentru ruga cu*m* se cade a te ruga *s̃ti*[94] Casiia*n* (247^{v}–249^{v})[95]
71. Poveastea şi videniia a unii pravoslavnice fămei oarecarea foarte de folo*s* spăseniei (249^{v}–271^{v})
72. De viaţa Sfântului Ioan Milostivu*l* (271^{v}–287^{v})
73. Poveastea de *s̃ti*[96] Macarie Rimleanu*l* (287^{v}–298^{v})

Din descrierea celor două paterice se poate observa că, deşi acestea au în comun unele naraţiuni, nu există o legătură directă între ele, ordinea povestirilor fiind distinctă. Este cunoscut faptul că cea mai veche copie a redacţiei scurte a *Vedeniei Sofianei* (versiunea V = ms. rom. BAR 1505) face parte, de asemenea, dintr-un *Pateric* copiat între sfârşitul veacului al XVII-lea şi primele două decenii ale secolului următor[97]. În egală măsură, patericul din urmă prezintă câteva titluri comune cu cele din ms. rom. BAR 1159 şi ms. rom. BAR 1422[98], fără a fi cazul vreunei înrudiri directe între copiile celor trei culegeri hagiografice. Astfel, dat fiind acest context, ne-am aştepta ca cele două copii inedite ale *Vedeniei Sofianei* să se înscrise în redacţia scurtă a acestui text, alături de versiunile V, I_1 şi I_2. Însă, după cum am prezentat mai sus, cele două copii conservate în ms. rom. 1159 şi ms. rom. 1422 fac parte din redacţia lungă a cărţii populare. În continuare, vom analiza raporturile dintre copiile conservate în ms. rom. BAR 1313, ms. rom. 1159 şi ms. rom. 1422, propunând, în cele din urmă, o stemă de filiaţie care ar clarifica circulaţia versiunilor din cadrul acestei redacţii.

Spre deosebire de forma scurtă a *Vedeniei Sofianei*, redacţia lungă a acestui text se particularizează[99] prin trăsături precum inserţiile unor parafraze din pericope biblice[100], prezenţa unor pasaje cu rol moralizator[101] şi a unor detalii hagiografice

[91] În text: *Pentru oarecine ci se-au postit de vârsta copilăriei şi pentru trufiie l-au lepădat Dumnezeu*. Între filele 223^{r} şi 225^{r} au fost copiate şi alte naraţiuni.
[92] Între filele 237^{v} şi 244^{r} au fost copiate şi alte naraţiuni.
[93] Între filele 246^{r} şi 247^{r} au fost copiate şi alte naraţiuni.
[94] Sl., în trad.: *sfântul*.
[95] Conţine întrebări şi răspunsuri din Isaia Pustnicul şi Grigorie Teologul.
[96] Sl., în trad.: *sfântul*.
[97] Vezi *Datarea versiunii V*, în Andrei Timotin, Emanuela Timotin (ed.), *op. cit.*, p. 51–54.
[98] Vezi descrierea acestui *Pateric*, *ibidem*, p. 31–33.
[99] Vezi Andrei Timotin şi Emanuela Timotin (ed.), *op. cit.*, p. 61, şi Andrei Timotin, *op. cit.*, p. 31–32.
[100] Vezi ms. rom. 1313, f. 242^{v}, 244^{r}, 247^{v}, 249^{v}, 253^{r}.
[101] Vezi ms. rom. 1313, f. 251^{v}, 253^{v}.

BDD-A31562 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:10:53 UTC)

legate de vieţile sfinţilor Vasile cel Mare, Grigorie de Nazianz şi Ioan Gură de Aur[102]. Cele trei versiuni de faţă (ms. rom. 1313, ms. rom. 1159 şi ms. rom. 1422) coincid la nivelul conţinutului, descinzând dintr-o traducere comună. Ilustrăm mai jos două exemple de trimitere la textul biblic pentru a susţine apartenenţa celor trei copii la aceeaşi redacţie:

Ms. rom. 1313: „...au zis Domnul prin rostul Isaii proorocul: «Spre care voiu căuta eu, fără numai la cel ce este fără de gâlceavă şi tăcut şi spre cel smerit cu inima şi spre cel ce să teme de mine şi să cutremură de cuvintele mele»”[103] (244^{r});

Ms. rom. 1159: „...că au zi*s* Dumnezău cu prorocu*l* Isaiia: «Spre care voi căuta, fără numai ce*l* ce iaste fără gâlceavă, tăcu*t* şi la ce*l* smeri*t* şi la ce*l* ce să teame de mine şi să cutremu/ră de cuvintele meale»” (101^{v}–102^{r});

Ms. rom. 1422: „...cu*m* au zi*s* Dumnezeu cu prorocu*l* Isaiia: «Spre carei voi căuta, fără numai la ce*l* ce iaste fără gâlceavă, tăcu*t* şi la ce*l* smeri*t* şi la ce*l* ce să teame de mine şi se cutremură de cuvintele meale»” (252^{r});

Ms. rom. 1313: „...o femeie iubitoare de Dumnezeu şi îmbunătăţită ce o chiema Sofiana, care era fată unuiu preot oarecarele dintr-un sat de lângă Ţarigrad, ce-l chiema Avidon, care fiică erea cu întreagă înţe/lepciune, crescută cu multă blagocestie şi întru frica Domnului, cum au zis marele apostol[104], întru cercetarea şi învăţătura nevoirii temerii de Dumnezeu” (242$^{r\text{-}v}$)

Ms. rom. 1159: „...o fămeaie iubitoare de Dumnezău şi îmbunătăţată de o chiema Sofiani, care era fată unui preo*t* oarecarele dintr-u*n* sa*t* de lângă Ţarigra*d*, de î*l* chiema Avido*n*, şi pentru care să întâmplase ea a fi întru firea cea de-a direapta şi cu înţelepciune bună crescută, cu*m* au zi*s* marele apostol, întru cercetare şi întru învăţătura teamerii de Dumnezău” (100^{r})

Ms. rom. 1422: „...o fămeaie iubitoare de Dumnezeu şi îmbunătăţată de o chiema Sofiani, carea era fată unui preo*t* oarecarele dentr-u*n* sa*t* de lângă Ţarigra*d*, de-*l* chiema Avido*n*, şi pentru care a se tâmplase ea a fi întru firea cea direaptă şi cu înţelepciunea bună crescut-au, cu*m* au zi*s* marele apostol, întru cer<ce>tare şi întru învăţătura teamerii de Dumnezeu” (250^{r})

Încă din eşantioanele puse la dispoziţie mai sus este vizibil că, pe lângă faptul că cele trei versiuni fac parte din redacţia lungă a scrierii, copiile din ms. rom. 1159 şi 1422 sunt mai apropiate una de cealaltă, având puncte comune care le disting faţă de versiunea G (ms. rom. 1313). Aceste trăsături comune constau în omisiuni, adăugiri, diferenţe de topică şi selecţii lexicale specifice.

1. Omisiuni:

ms. rom. 1313: „întru tot *lăudata* şi Sfânta Născătoarea de Dumnezeu” (248^{r})
ms. rom. 1159: „întru to*t* Sfânta Născătoarea lui Dumnezău” (165^{v})
ms. rom. 1422: „întru to*t* Sfântă Născătoarea lui Dumnezeu” (256^{v})

[102] Vezi ms. rom. 1313, f. 258^{v}–259^{r}.
[103] Cf. *Isaia* LXVI, 2.
[104] Cf. *Epistola către Evrei* XII, 28.

BDD-A31562 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:10:53 UTC)

ms. rom. 1313: „Şi *îndată* cu cuvântul acela mă luară” (247^{v})
ms. rom. 1159: „Şi cu cuvântu*l* acela mă luară” (165^{r})
ms. rom. 1422: „Şi cu cuvântu*l* acela mă luară” (256^{r})

2. Adăugiri:
ms. rom. 1313: „mă luară acei arhangheli înfricoşaţi” (247^{v})
ms. rom. 1159: „mă luară acei *doi* arhangheli înfricuşaţi” (165^{r})
ms. rom. 1422: „mă luară acei *2* arhangheli înfricoşaţi” (256^{r})

ms. rom. 1313: „daca să umplură 3 ani, să bolnăvi Sofiiana puţin” (260^{r})
ms. rom. 1159: „deaca se umplură 3 ani, *era a se vedea înfricoşata vedeare minune*, că se bolnăvi puţine*l* Sofiana” (271^{v})
ms. rom. 1422: „deaca s-au umplu*t* trei ani, *era a să vedea înfricoşată minune*, că s-au bolnăvi*t* Sofiiana puţine*l*” (118^{v})

ms. rom. 1313: „şi au petrecut cu blagosloveniia preaosfinţitului patriarhu” (260^{r})
ms. rom. 1159: „şi au petrecu*t în tăceare* cu blagosloveniia svântului patriiarh” (271^{v})
ms. rom. 1422: „şi au petrecu*t în tăceare* cu blagosloveniia sfântului patriarh” (118^{v})

3. Diferenţe de frazare
ms. rom. 1313: „şi au văzut *bunătăţile* cele ce-s gătite drepţilor” (243^{r})
ms. rom. 1159: „şi au văzu*t* ceale ce sân*t* gătite bunătă*ţ* direpţilo*r*” (102^{r})
ms. rom. 1422: „au văzu*t* ceale ce-*s* gătite bunătă*ţ* drepţilo*r*” (252^{r})

ms. rom. 1313: „ce lucruri înfricoşate şi preaslăvite *ce-s spuse* de a ta femeie” (259^{r})
ms. rom. 1159: „ce lucruri înfricoşate şi preaslăvite *spune* muiarea ta” (117^{v})
ms. rom. 1422: „ce lucrure înfricoaşte şi preaslăvite *spune* muiiarea ta” (270^{v})

4. Selecţii lexicale diferite
Ms. rom. 1313: „sultan Mahmet” (242^{r})
Ms. rom. 1159: „sulta*n* Ahme*t*” (100^{r})
Ms. rom. 1422: „sulta*n* Ahme*t*” (249^{v}–250^{r})

Ms. rom. 1313: „luna lui avgust în 6 zile” (242^{r})
Ms. rom. 1159: „*mcẵ*[105] avgus*t* 6” (100^{r})
Ms. rom. 1422: „*mcẵ* avgus*t* 6” (249^{v}–250^{r})

Ms. rom. 1313: „depărtează-te de dânsa” (259^{v})
Ms. rom. 1159: „te dezlipeaşte de dânsa” (118^{r})
Ms. rom. 1422: „te dezlipeaşte de // dânsa” (270^{v}–271^{r})

În ciuda asemănărilor dintre cele două versiuni din urmă, e necesar să punem în lumină o suită de diferenţe existente între acestea, diferenţe care rezultă din faptul că versiunea din ms. rom. 1422 nu reprezintă o copie directă a celei din ms.

[105] Sl., în trad.: *lunii*.

BDD-A31562 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:10:53 UTC)

rom. 1159. În plus, demn de luat în considerare este că aceste distincţii scot la iveală o serie de trăsături asemănătoare între versiunea din codicele conservat sub cota ms. rom. 1422 şi versiunea G (ms. rom. 1313). Aceste trăsături constau în omisiuni comune, echivalări apropiate, precum şi prezenţa unui indice temporal specific.

1. Omisiuni:
   Ms. rom. 1159: „patriarhu *cetăţii* Ierusalimului" (271^{v})
   Ms. rom.1313: „patriarhu al Ierusalimului" (260^{r})
   Ms. rom.1422: „patriarhu a*l* Ierusalimului" (118^{v})

2. Echivalări asemănătoare:
   Ms. rom. 1159: „s-au du*s* la Dumnezău şi au *luoat* moşiia lo*r* şi casele [...], iară altele *le-au slobozit* întru slobozirea robilo*r*" (100^{v})
   Ms. rom. 1313: „să duseră la Dumnezeu şi *lăsară* moşiia lor şi casele [...], iară pre altele le *chieltui* la slobozirea robilor" (243^{r})
   Ms. rom. 1422: „se duseră cătră Dumnezeu şi *lăsară* moşiia lo*r* şi casele [...], ia*r* altele le *chieltui* întru slobozirea robilo*r*" (250^{v})

3. Indictionul[106]:
   Ms. 1159: „iară de la zidirea lumii ani 7115 *mcă* avgus*t* 6" (100^{r})
   Ms. 1313: „iar de la zidirea lumii ani 7115, indicta 4, luna lui avgust în 6 zile" (242^{r})
   Ms. 1422: „ia*r* de la zidirea lumiei ani 7115, indicta 4, *mcă* avgus*t* 6" (249^{v})

Din exemplele alăturate rezultă că există o seamă de diferenţe între copia din ms. rom. 1159 şi din ms. rom. 1422, precum şi un număr de asemănări între aceasta din urmă şi versiunea G. Aceste puncte comune s-ar explica prin faptul că versiunea din ms. 1313 ar fi o copie indirectă a celei conservate în miscelaneul cu cota ms. rom. 1422. Totuşi, chestiunea filiaţiei se complică, întrucât între copiile din manuscrisele 1159 şi 1422 se întâlnesc asemănări şi diferenţe care, în aparenţă, ar nega legăturile dintre versiunea din urmă şi G (ms. rom. 1313). Ne vom opri la două exemple ce constau în prezenţa/ absenţa verbului *dicendi* şi o opţiune de traducere distinctă:

1. Omiterea verbului *dicendi*:
   Ms. rom. 1519: „sau «Cine le-au văzu*t* acealea?» şi *zic*: «Să mâncă*m* şi să be*m*" (102^{r})
   Ms. rom. 1313: „sau «Cine le-au văzut acealea?», ci *zic*: «Să bem şi să ne îmbrăcăm în haine bune»" (243^{r})
   Ms. rom. 1422: „sau «Cine au văzu*t* acealea? Ce să mâncă*m* şi să be*m*" (252^{r})

2. Traducere diferită:
   Ms. rom. 1313: „să *minunară înspăimântându-să* şi odată începură unul după altul a cădea la picioarele ei" (246^{r})

[106] Vezi N. Docan, *Despre elementele cronologice în documentele româneşti*, în *Analele Academiei Române*, Memoriile Secţiunii Istorice, seria II, tomul XXXII, 1910, p. 353–402.

BDD-A31562 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:10:53 UTC)

Ms. rom. 1519: „s-au *minunat* şi *s-au ciudit* şi au începu*t* unu*l* după altu*l* zicân*d* la picioarele ei” (104^{r})
Ms. rom. 1422: „să *minunară* şi *se ciudiră* şi începură unu*l* cu altu*l* căzân*d* la picioarele ei” (254^{v})

Din cele prezentate mai sus se remarcă faptul că versiunea G prezintă, pe de-o parte, diferenţe atât faţă de versiunea din ms. rom. 1159, cât şi faţă de cea din ms. rom. 1422, iar, pe de altă parte, aceasta se apropie de versiunea păstrată în manuscrisul cu cota 1422. Apropierea este vizibilă încă din titlul pe care îl poartă textul din fiecare copie, respectiv: „Poveaste de videnie a unii pravoslavnice fămei oarecarea foarte de folosu” (ms. rom. 1159, f. 100^{r}), „Poveastea şi videniia a unii pravoslavnice fămei oarecarea foarte de folo*s* spăseniei” (ms. rom. 1422, f. 249^{v}) şi „Vedeniia unii pravoslavnice femei oarecare, foarte de folos spăseni<e>i omeneşti” (ms. rom. 1313, f. 242^{r}). Pe lângă acest aspect, o serie de omisiuni ne semnalează faptul că versiunea G (ms. rom. 1313) ar fi o copie a unei versiuni din care derivă şi cea din ms. rom. 1422, distincţiile dintre cele două fiind prea accentuate pentru a le plasa sub un raport de filiaţie directă. Astfel, redăm în continuare câteva omisiuni şi echivalări care ar lămuri diferenţele dintre copia din ms. rom. 1313 şi versiunile din ms. rom. 1159 şi 1422:

Ms. rom. 1313: „Deci, mulţămindu lui Dumnezeu, *puse sfatul cel bun întru inima sa şi slobozi pre Sofiiana* din ceasul acela a să păzi curaţi, păzindu-şi trupurile sale amândoi neîntinate şi întru curăţie” (259^{v})

Ms. rom. 1159: „Deci au mări*t* şi au mulţămi*t* lui Dumnezău şi di*n* ceasu*l* acela au făcu*t* cu totu*l* părăsire de amestecarea trupească de să păziia amândoi întru curăţenie” (118^{r})

Ms. rom. 1422: „Deci mări şi mulţămi lui Dumnezeu şi de*n* ceasu*l* acela făcu cu totu*l* părăsire de amestecarea trupească de să păziia amândoi întru curăţie” (271^{r})

Ms. rom. 1313: „să se ducă într-o mănăstire de fecioare *să se învrednicească sfântului chip cel îngerescu*” (259^{v})
Ms. rom. 1159: „să să ducă la o mănăstire de călugăriţe să să călugărească” (118^{r})

Ms. rom. 1422: „să se ducă la o mănăstire de călugăriţe să se facă călugăriţă” (270^{v})

Ms. rom. 1313: „Şi acolo s-au nevoit de veseliia pre toţi călugării cei ce era acolo cu lucrurile sale cele plăcute lui Dumnezeu *în postu şi în rugăciuni şi întru adâncă smerenie au ajunsu*. Şi să pristăvi şi acela întru bună zmerenie şi posluşanie, *stâlpu* al răpaosului de veci” (260^{r})

Ms. rom. 1159: „Şi acolo s-au nevoi*t* de veseliia pre to*t* călugării carii era acolo cu lucrure plăcute lui Dumnezău şi au pristăvi*t* şi acela întru bună smerenie şi posluşanie, a *proptealei* răpaosului de veaci” (118^{v})

Ms. rom. 1422: „Şi acolea se-au nevoi*t* de veseliia pre to*ţ* călugării ce era acolea cu lucrure plăcute lui Dumnezeu şi se pristăvi şi acela întru bună smerenie şi posluşaniia, a *proptealii* răpaosului de veaci” (271^{v})

BDD-A31562 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:10:53 UTC)

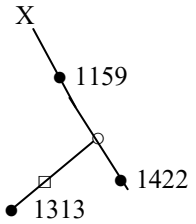
Ms. rom. 1313: „Deci acestea grăindu-le Sofiana către sora ei cu toată îndrăzneala, tăcu puţin, iară aceia ce să aflară aci pentru *jalea ei, oameni şi femei*, daca auziră, să minunară înspăimântându-să şi odată începură unul după altul a cădea la picioarele ei, zicându cu umilinţă şi rugându-o/ cu lacrămi fierbinţi ca să le spuie lor cu îndrăznire...” (246^{r-v})

Ms. rom. 1159: „Aceastea grăin*d* Sofiiana către[107] soru-sa, iară ceia ce s-au afla*t* acolea deaca au auzi*t*, s-au minuna*t* şi s-au ciudi*t* şi au începu*t* unu*l* după altu*l* zicân*d* la picioarele ei de să umiliia şi să ruga cu lacrămi calde să spuie cu îndrăznire...” (104^{r})

Ms. rom. 1422: „Aceastea[108] grăin*d* Sofiana către soru-sa, ia*r* ceia ce se aflară acolea deaca auziră, să minunară şi se ciudiră şi începură unu*l* cu altu*l* căzân*d* la picioarele ei şi se umiliia şi-i se ruga cu lacrăme calde să spuie cu îndrăznire...” (254^{v})

În lumina celor demonstrate mai sus, propunem următoarea stemă de filiaţie:

Legendă: x = originalul traducerii
● = versiune păstrată
○ = versiune intermediară, nepăstrată
□ = versiune prelucrată, nepăstrată

Între versiunea păstrată în ms. rom. 1159 şi cea conservată în ms. rom. 1422 se interpune o copie în baza căreia se operează o serie de prelucrări ce se oglindesc în copia aflată în miscelaneul cu cota ms. rom. 1313. Considerăm că această soluţie ar fi cea care ar explica cel mai bine atât trăsăturile asemănătoare, cât şi distincţiile dintre versiunea din ms. rom. 1422 şi cea din ms. rom. 1313. Astfel, cu menţiunea că un studiu aprofundat al unui corpus mai mare de copii ar oferi un răspuns mai precis, suntem de părere că cea mai recentă versiune a scrierii eshatologice (din ms. rom. BAR 1313) ilustrează o versiune prelucrată a copiei intermediare dintre cele păstrate în manuscrisele 1159 şi 1422.

CONCLUZII

Cartea populară *Vedenia Sofianei* a pătruns în circuitul de traducere al culturii româneşti vechi prin intermediul diferitelor tipuri de *Pateric*. Atât redacţia scurtă, cât şi cea lungă ale acestei scrieri ne parvin graţie includerii textului eshatologic în acest tip de culegeri hagiografice. Astfel, versiunea inedită conservată în ms. rom. BAR 1159 reprezintă cea mai veche copie a *Vedeniei Sofianei* în forma sa lungă.

[107] Adăugat intraliniar.
[108] Urmat de secvenţa barată: *Sof.*

BDD-A31562 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:10:53 UTC)

Ce-a de a doua copie inedită, păstrată în ms. rom. BAR 1422, se apropie de cea mai recentă copie a textului, respectiv versiunea G (ms. rom. BAR 1313) care, până acum, reprezenta singurul reper în baza căruia ne era cunoscută redacţia lungă a acestei scrieri. Un studiu sistematic al patericelor şi, în special, a *tipurilor* de paterice care s-au difuzat în manuscrisele româneşti premoderne ar clarifica circulaţia unor texte care fie provin din *Sinaxar* şi, ulterior, se autonomizează (*Viaţa sfintei Maria Egipteanca*, *Viaţa sfintei Pelaghia* ş.a.), fie reprezintă cărţi populare de sine stătătoare (*Vedenia Sofianei*) sau chiar scrieri filocalice independente (*Cuvântul de folos* al lui Avva Filimon).

TWO LESSER-KNOWN MANUSCRIPTS OF *THE VISION OF SOFIANA*

(Abstract)

The present article aims to shed light on the long recension of the eschatological text *The Vision of Sofiana* by bringing forth two unedited versions which date back to the begining of the 18th century. Thus, the version preserved in the Romanian Academy Library ms. no. 1159 represents the oldest copy of the long form of the visionary text, whereas the one found in the Romanian Academy Library ms. no. 1422 is much more akin to the already known version from the 19th century (Romanian Academy Library ms. no. 1313).

Cuvinte-cheie: *Vedenia Sofianei*, eshatologie, redacţie lungă, copii inedite, *Pateric*.

Key-words: *The Vision of Sofiana*, eschatology, long recension, unedited manuscripts, *Patericon*.

Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

BDD-A31562 © 2019 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:10:53 UTC)